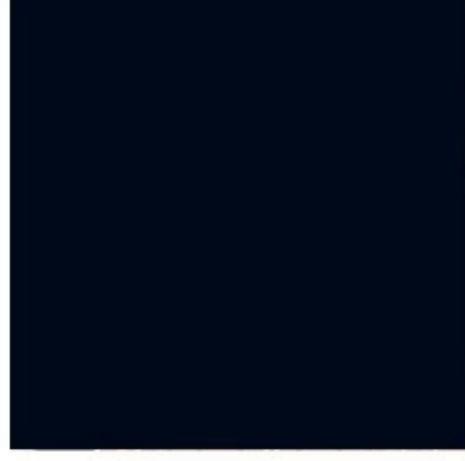

Mechanizm rynkowy. Struktury rynkowe

Gabriela Przesławska

Uniwersytet Wrocławski
Instytut Nauk Ekonomicznych

Rynek. Mechanizm rynkowy (1/2)

- Rynek, to proces, za pośrednictwem którego wzajemne oddziaływania nabywców i sprzedawców danego dobra prowadzą do określenia jego ceny i ilości
- Mechanizm rynkowy działa poprzez podaż i popyt
- Celem funkcjonowania mechanizmu rynkowego jest rozwiązanie trzech podstawowych problemów gospodarki: Co, jak i dla kogo produkować

Rynek. Mechanizm rynkowy (2/2)

- Mechanizm rynkowy, to proces w wyniku którego ustala się równowaga rynkowa między popytem i podażą poprzez odpowiednie **dostosowania cenowe**
- Kombinacja cenowo- ilościowa zapewniająca równowagę osiągnana jest metodą „kolejnych przybliżeń” czyli „metodą prób i błędów”

Prawo popytu i podaży (1/2)

- Prawo popytu i podaży dotyczy zależności między zmianami cen, popytu i podaży.
- Ostatecznym jego efektem jest ustalenie się cen równowagi rynkowej

Prawo popytu i podaży (2/2)

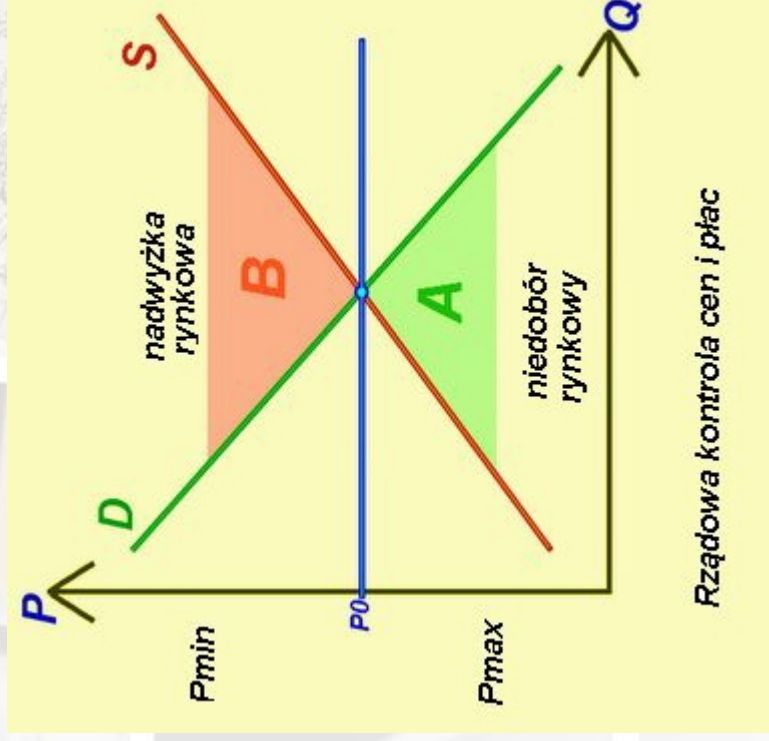
- F. Benham wyróżnił cztery prawa popytu i podaży:
 1. cena prowadzi do zrównania ilości oferowanej przez sprzedawców i ilości, którą kupujący chcą nabyć
 2. wzrost ceny towaru prowadzi do spadku popytu i wzrostu podaży (spadek ceny odwrotnie- wywołuje wzrost popytu i spadek podaży)
 3. wzrost popytu prowadzi do wzrostu ceny i wzrostu podaży, a spadek popytu- do obniżki ceny i zmniejszenia podaży
 4. wzrost podaży powoduje spadek ceny i wzrost popytu natomiast zmniejszenie podaży prowadzi do wzrostu ceny i spadku popytu

Wolny rynek a kontrola cen przez państwo

- Przy dostatecznie elastycznych cenach występujące nadwyżki popytu lub podaży w warunkach wolnego rynku sprowadzą cenę do poziomu równowagi
- Gdy istnieje państwowa kontrola cen reguły i przepisy uniemożliwiają dostosowania cen do poziomu równowagi
- Kontrola cen może polegać na ustalaniu cen minimalnych lub cen maksymalnych

Ceny maksymalne- P max. Ceny minimalne - P min

Ceny maksymalne

- Ceny maksymalne, to odgórne ustalenie górnego pułapu cen czyli cen poniżej poziomu równowagi.
- Powodują niedobór rynkowy (rysunek)

Ceny minimalne

- Ceny minimalne – ustalone administracyjnie powyżej poziomu równowagi.
- Powodują nadwyżkę rynkową (rysunek)

Konkurencja doskonała (1/3)

- Powyższy sposób działania mechanizmu rynkowego oparty jest na **modelu idealnego rynku, czyli doskonałej konkurencji**. Cechują go następujące cechy:

1. Występowanie wielu producentów i konsumentów, z których każdy należy do kategorii cenobiorców, tzn. że reprezentowany przez nich popyt (konsument- zakupy) i podaż (producent- sprzedaż) są na tyle małe, że nie mogą wpływać na ceny rynkowe

Konkurencja doskonała (2/3)

2. Wszyscy producenci sprzedają **wyroby homogeniczne** (nie do odróżnienia)
 3. Istnieje pełna **swoboda wejścia i wyjścia** z rynku czyli występuje swobodny przepływ zasobów
- Konkurencja doskonała- wyidealizowana forma rynku, która nigdy nie może być zrealizowana. Jako model ilustruje wpływ konkurencji na rynek

Model konkurencji doskonałej - istota

- W fizyce wykorzystuje się pojęcie grawitacji, mówiąc o przyspieszeniu osiąganym przez ciało spadające w próżni (choć próżnia nie istnieje w rzeczywistym świecie)
- Podobnie w ekonomii, teoretyczna konstrukcja doskonałej konkurencji wyjaśnia kierunek oddziaływania i skutki konkurencji

Konkurencja doskonała (3/3)

- **Konkurencja** w warunkach swobodnego przepływu zasobów zapewnia efektywność:
 - **produkcyjną** (skłania producentów do podejmowania zyskownych rodzajów produkcji, zwiększa podaż rynkową, zmusza inne przedsiębiorstwa do minimalizowania kosztów produkcji)
 - **cenową** („spycha” ceny w dół”)
 - **alokacyjną** (kieruje ograniczone zasoby w stronę zapewniającą największą efektywność)

Struktury rynkowe - cztery formy rynku (1/1)

- Struktury rynkowe charakteryzowane są według stopnia intensywności konkurencji
- Stopień intensywności konkurencji określony jest przez:
 - liczbę firm występujących na rynku
 - łatwość wejścia na rynek
 - charakterystkę produktu

Konkurencja doskonała a czysty monopol

- Najbardziej konkurencyjną formą rynku jest konkurencja doskonała. Nieregulowane rynki rolne, giełdy są przykładem istniejących rynków zbliżonych do modelu konkurencji doskonałej
- Skrajnym przeciwieństwem konkurencji doskonałej zakładającej swobodę wejścia na rynek innych producentów jest czysty monopol
- Czysty monopol w porównaniu z konkurencją doskonałą wytwarza mniej i sprzedaje po wyższej cenie

Czysty monopol (1/3)

- Czysty monopol, to jedyny sprzedawca produktu nie posiadającego nawet zbliżonych substytutów (czyli towarów zastępczych zaspokajających dany rodzaj potrzeby)
- Czysty monopol jest cenodawcą posiadającym tzw. siłę monopolową czyli zdolność podnoszenia cen rynkowych wytwarzanych przez siebie dóbr lub usług drogą zmniejszania wielkości podaży

Czysty monopol (2/3)

- **Czysty monopol** zabezpieczony jest przed konkurencją przy pomocy barier uniemożliwiających innym producentom wejście na rynek
- **Barierami tymi mogą być:**
 - **prawa własności** czystego monopolu do danego zasobu np. boksytów
 - **posiadanie patentu lub praw autorskich** uniemożliwiających powielanie produktu przez innych producentów (np. w pewnym okresie Polaroid)

Czysty monopol (3/3) - bariery wejścia

- prawo wyłączności sprzedaży danego produktu na danym obszarze geograficznym (monopol spirytusowy, tytoniowy, zapalczany)
- produkowanie na wielką skalę, co wymaga nadzwyczajnych zasobów finansowych, parku maszynowego stanowiących kapitałową barierę wejścia i uniemożliwiający konkurencję ze strony firm małych (monopol naturalny ujawniający korzyści skali, a więc zaspokajający popyt danego rynku)

Konkurencja niedoskonała

- Poza tymi skrajnymi typami rynków tzn. konkurencji doskonałej, gdzie producenci nie mają wpływu na cenę i czystego monopolu, gdzie występuje tylko jeden producent, występują jeszcze dwa typy rynków, na których konkuruje większość przedsiębiorstw
- Są to: niedoskonałe rynki konkurencji monopolistycznej i oligopolu

Konkurencja monopolistyczna

- **Konkurencja monopolistyczna**- rynek barów szybkiej obsługi, rynek wiecznych piór, proszków do prania, kosmetyków
- Na rynku tym konkurenci wytwarzają odmienne produkty, które mogą wzajemnie spełniać funkcje **substytutów** (np.pióro- długopis)
- Firmy na tym rynku posiadają częściową **siłę monopolu**, gdyż mogą podwyższać ceny bez groźby utraty klientów (decyduje o tym lojalność klientów i ich niewiedza o produktach konkurencji)

Oligopol (1/5)

- Oligopol, to rynek zdominowany przez niewielką liczbę producentów, na który wkroczyć jest trudno (rynek samochodowy USA- Chrysler, General Motors, Ford ale też rynek stali czy ropy naftowej)
- Barrierami wejścia uniemożliwiającymi konkurencję są olbrzymie zasoby finansowe firm oligopolistycznych

Oligopol (2/5)

- Cena w oligopolu ustalana jest w wyniku zmowy producentów (OPEC)
- Cenę w oligopolu wyznacza przywódca cenowy
- Monopol przez znowę- kartel; w ramach kartelu firmy uzgadniają zachowanie, jak gdyby były jednolitym monopolem (wyrzekanie się wzajemnej konkurencji, wspólna regulacja rozmiarów produkcji czyli udziału w rynku i cen)

Oligopol (3/5) Równowaga Nasha – teoria gier

- W ramach oligopolu każda firma wie, że osiągnąca przez nią cena zależy nie tylko od wielkości jej własnej produkcji lecz także od działań konkurentów z gałęzi; stad wybory są współzależne. Równowaga pojawia się wtedy, gdy z każdy z graczy wybiera najlepszą strategię przy danych strategiach innych graczy(uwzględnianych we wzajemnych strategiach). Jest to tzw. równowaga Nasha Nobel z ekonomii za teorię gier w 1994r.)

Oligopol (4/5) - Dylemat więźnia

- W grze zwanej „dylematem więźnia” każda z firm ma strategię dominującą (niezależną), lecz wyniki jej zastosowania są niekorzystne dla obu graczy. Stąd zawierają **wiążące umowy, które poprawiają ich położenie.**

Oligopol (5/5)

- Formy konkurencji pozacenowej
 - dywersyfikacja produkcji
 - pochod nowości
 - wyraźny znak firmy
 - reklama
 - sprzedaż ratalna
 - serwis gwarancyjny

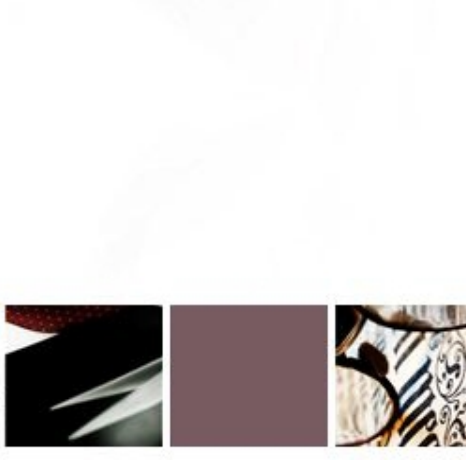
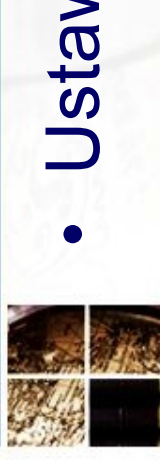

Struktury rynku - podsumowanie

Cechy	Konkurencja niedoskonała		
	Konkurencja doskonała	konkurencja monopolistyczna	oligopol
Liczba firm	wiele	wiele	kilka
Wpływ na cenę	brak	ograniczony	średni
Bariery utrudniające wejście	brak	brak	występują
Przykład	kramy z owocami	sklep spożywczy na rogu ulicy	samochody brylanty

Ustawodawstwo antymonopolowe (amerykańskie)

- Ustawa Shermana (1890)
- Ustawa Claytona (1914)

Ustawa Shermana (1890 r.)

- Ustawa ta uznała za nielegalne tajne porozumienia wśród korporacji prowadzące do ograniczenia konkurencji i handlu

Ustawa Claytona (1914)

- Ustawa określiła, na czym polega nieuczciwa konkurencja.
- Zakazała firmom:
 - dumpingu, tj. obniżania cen poniżej kosztów celem wypchnięcia konkurentów z rynku i stworzenia monopolu
- Praktykami monopolistycznymi uznała również:
 - umowy wiązane (tj. towar A wraz z towarem B np. komputer IBM wraz z oprogramowaniem
 - wyłączność handlową (tj. porozumień między producentem i handlowcem, które zabrania sprzedawcy obrotu towarami innych producentów)

Reguły konkurencji na rynku UE

- Regulacja antymonopolowa w UE zakazuje porozumień pomiędzy przedsiębiorstwami, które ograniczają konkurencję w zakresie handlu
- Do zakazanych praktyk należą:
- ustalenie wspólnych cen przez producentów
- porozumień o podziale rynku
- kontyngentowanie produkcji
- transakcje wiązane
- zakazany jest też dumping (sprzedaż po cenach niższych niż na rynku wewnętrznym oraz eksport towarów na rynek Wspólnoty po cenie niższej od kosztów produkcji w kraju)

Reguły konkurencji na rynku UE

- Generalnie zakazana jest też pomoc publiczna dla firm jako zniekształcająca warunki konkurencji

Źródła:

- D. Begg, S. Fisher, R. Dornbusch, R. Dornbusch, Ekonomia, t.2, PWN, Warszawa 2007
- Podstawy ekonomii, (red.) R.Milewski, E. Kwiatkowski, PWN, Warszawa 2012

